

Idem in passivis & mediis verbis exempla sunt. Præsens *τύπω, τύπομαι, τύπομαι, βοῶ, βοῶμαι, βοῶμαι, ἀμαρτάνω, ἀμαρτάνομαι, τίδεμαι, δίδωμι, δίδωμαι*. Præter. Imp. *ἔτυπον, ἔτυπόμην, ἐτύπουν, ἐτύπομην, ἐβόων, ἐβόωμην, ἐβόωμην, ἠμαρτάνον, ἀμαρτάνοσκον, ἐτιδέμην, ἐδίδον, ἐδιδόμην*. Præter. Perfect. *τέτυπα, τέτυμαι, τέτυπα, βεβόηκα, βεβόημαι, ἠμαρτήκα, ἀνέγγηκα, ἔδραον, ἔδρακα, δέδωκα, δέδωμαι*. Præter. Presentis *ποιέω, ποιέομαι, ποιέομαι, χρυσοῶ, χρυσοῶμαι, χρυσοῶμαι, ὄρω, τίθημι, ἴσθμι, ἴσθμαι, ζέγγυμι*. Præter. Imperf. *ἔποιεον, ἔποιεόμην, ἔποιεόμην, ἐχρυσόων, ἐχρυσόομην, ἐχρυσόομην, ἔδραον, ἐτίδην, ἴσθημι, ἴσθημι, ἐζέγγυον*. Præter. Perfect. *πεποίηκα, πεποίημαι, πεποίημαι, πεχρυσόωμαι, ἐδρακατέδεικα, ἔσθηκα, ἔσθμαι*.

Plusquam Perfectum Indicativi Præteritum fit addito e Perfecto ut Imperfectum à Præteriti ut *βεβόηκα ἐβόωμην*, si vero à vocali incipiat Perfectum nulla fit additio *ἔσθηκα, ἔδρακα, ἔδραμην*. futurum omne à præsenti & indefinitum ab imperfecto præterito absque mutatione formantur *τύπω, τυπῶ, τύψω, ἐτυπῶν, ἐτυψῶ* idem in reliquis: omnes alij modi in omnibus temporibus sequuntur præsens indicativi nisi quod Præteritum perfectum sequitur præteritum perfectum indicativi & quod in verbis quintæ conjugationis quæ in *μι* futuri & aoristi defi-

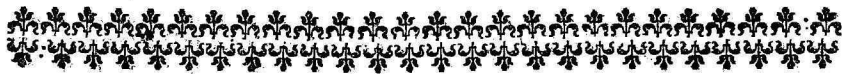
ciunt à præsenti Indicativi sui vna syllaba ut *τίθημι* in aoristis imperativi *θήκον, θέτι* vel *θές*, & in optativi indefinitis *θήσομαι, θείην*, & subiunctivi *θήσο & θεί* & in infinitivi *θήσει & θείναι & ἴσθαι*, habet *θήσον, θείσει, θέσομαι, θείην, θέσω, θεί, θέσας & θέσει*. In passivis vero & mediis eorum quæ in *μι* terminantur verborum eadem ratio est nisi quod mediiorum futura omnia à præteriti indicativi sui vna syllaba deficiunt.

Paulo post futurum in Passivis semper ubique à præterito perfecto indicativi formatur in omnibus verbis.

De Personis & Numeris.

Dualis & pluralis à suo singulari eiusdem modi & temporis formatur & secunda ac tertia persona à Prima eiusdem numeri, nec in hoc fit variatio ab anteriori parte unquam: secunda & tertia persona in nullo numero deficiunt, prima autem in dualibus actiuorum omnibus, & in toto imperatiuo modo actiuorum Passiuorum & mediiorum item in Passiuorum Præteritis perfectis, & plusquam perfectis omnibus præterquam indicativi. Item in omnibus aoristis etiam indicativi. Sed in mediis in plusquamperfecto indicativi, & in præteritis solum aliorum modorum, non in indefinitis. Infinitivus modus caret ut apud nos numeris & personis temporibus, non deficit ut dictum est.

Cetera desiderantur.

TRACTATUS DE INVENTIONE.

CAPVT I.

De Inventione in genere & eius præstantia.

 Nuentio ipsa sapientia præstantior est: quoniam sapientia humana res est perexigua, tum ob vitæ breuitatem, tum ob tot impediméta, quæ hominibus occurrunt etiam in temporibus felicissimis: at inuentio infinitis simul satisfacit velut qui de triangulo demonstrauit, quoniam tres angulos habet duobus rectis æquales, de infinitis & licet numero rectis æquales, de infinitis: etiam iuxta species idem continget: velut si demonstrauero quod cuiuscunque multiplicis proportionis aggregatum comparatur ad proximam eodem modo.

Itaque inuentio potestate quidem infinita actu verò finita: Igitur hæc pene sola infinitum cum finito coniungit: nosque cum Diis ipsis continuat: verisimile ergo ut cum mortalia omnia finem sibi impostum ha-

beant, mens autem nostra pari ratione finitum cum infinito misceat, quatenus corpoream finitam fore, quatenus incorpoream infinitam incorporea igitur pura infinitam habeat; in ipso vero Deo etiam vnam tantum & omnia infinita completentem: sed hoc aliud pertinet. Itaque de inuentionis præstantia, necessitate & ad humanam perfectionem utilitate eousque dictum sit. Cæterum quoniam inuentio finis propriè boni est: bonum ergo finis: quem appetere videmur: merito igitur inuentio finis est: & fines distinguere oportet. Rursus ergo de finium natura sermo habendus erit. Constabit autem hoc necessario ex finium diuisione cum enim forma compositi sit finis, illius autem operatio: operatio & finis idem erit: aut forma perfectior.

Finium ergo alius est pura contemplatio: atque hic est de incorporeis, alius contemplatio quæ etiam ad actionem trahi potest. Hi ambo sola inuentione medij indigent. Qui verò dirigi ad actionem possunt, velut Astrologia, vel ad actionem opusve

opusve, vt Geometria, & quorum actio seu opus principalior est finis; contemplati onē tamen admittunt vt musica & medicina, horum triplex inuentio; medij ad demonstrandum; & exercitationis & instrumentorum, neque enim sufficit ad hoc vt musicus aliquis appellari mereatur, quod intelligat vnde concordia, sed vt se exerceat & instrumenta dignoscat, & illis vti sciat; similiter sanitatem contemplamur præsentem, at absentem querimus vt artifices vt reducamus. Quidam autem contemplatione carent, vt vestarius, cui solum sufficit discere modum faciendi vestem & actionem etiam ipsam exercere. Est præterea illud genus finis, quod ciuile appellatur, versaturque circa negocia, in quo primum quærendum est, an bonus simpliciter? & huic? inde? an sit alius melior? post an liceat ipsum adipisci? Deinde an tuto possidere? id est diu sine iactura, atque periculo? Dein quibus medijs assequi liceat? atque in hoc per quatuor capita dicta. Et etiam per quos homines? idque per eadem capita speciatim quoque vt sint fidi, gnati, gnauis, & auctoritatis: Demum vt illos instruamus & impellamus ad suscipiendum negocium exercendumque, prudenter, fortiter, & libenter: Atque hæc si bene consideres sunt viginti duo, in primo scopo solum.

Speciatim verò cum finium alij vnam tantum exigant inuentionem, alij tres, & alij viginti duas in secundo scopo, omnes tamē conueniunt, vt composita dissecemus; velut in primo, vt inueniamus genus, & differentiam in tribus finis secundi generis, vt præter id quæramus, è quot partibus negocium conficiatur: & similiter exercitatio. Et etiam per tempora, & ordinem: sed & in tertio diuidemus vnamquamque partem constituto sine & sunt xvij. nam primæ inuentiones sunt tantum quatuor, & diuisæ per partes & tempora, & dispositionem, vt fiant inuentiones. Tertius demum scopus qui difficillimus est, vt in vno ipsoque iungamus similia similibus, ad facilitatem quæ repugnant, omittamus. Et demum quantitatem opportunam nouerimus. Ergo erunt partes lvij. in hoc tertio. Ad hoc autem facit scientia animi ex Proxena & exercitatio in Dialectica nostra.

Exemplum ergo sit vt velint Veneti cum Rege Persarum contra Turcarum Imperatorem, qui medius est, fœdus inire. Primum mittent per fidum nuncium & sagacem, exemplum litterarum symbolicarum, quas Tifaras vocat aut plura & per plures diuersa, nec vnus de alijs sciat, & antequam recipiant responsum, nullum mittere legatum. Accepto responso cognitôq; quisnam saluus euaserit, & cum quo signo symbolicarum; mittent nuncium cum litteris, quæ fidem illius ac auctoritatem attestentur, litterasque symbolicas dabunt, quæ de quibus & quantum polliceri possit nuncius, testabuntur aut etiam legatum per tutam viam: is ergo cum eò peruenerit, litterarum symbolicarum à rege acceptarum

Tom. X.

auxilio, intelliget de quibus agere possit, & quantum polliceri, inde tractabit negocium iuxta eas.

Aliud, captiuum à Turcis redimere propositum est. Spondent sub conditione aut sub ea dant Veneto aut Gallo pecunias, ille persoluit Constantinopoli aut spondet liberato captiuo daturum. Captiuus præsentem liberatione turus. Vades à propinquis captiuo iam accepta pecunia aut chirographo: similiter & captiuo dominus eadē ratione.

Sed si à Iudice præter legem trapelita exhibet pecunias coram domesticis iudicis si ille non fidit: has acceperat à domesticis captiuo, hi confidunt in illo aut coram testibus ex trapelita familia. Aliter casus ad præcedens exemplum deducitur. Deponitur aut damnatur extra iurisdictionem apud Iudicis necessarium. Ille emittit accepta pecunia quam restituit Iudici, sed plerumque sufficit fides Iudicis, vt pecuniam illi per trapelitam, coram domestico iudicis numerentur, facta restitutione, si attemptauerit domestici, si non fiat, iudex periclitatur.

Pari ratione, sed difficiliter tuto deseritur cõditio, quam tenes vt oppulentiorem recipias, si enim ante tuam dimittis in arbitrio illorum destitutus relinqueris, qui vel non dabunt, aut tenuiorem. Si retines & illi offerunt, post modum recipere non potes. Maximè cum res fuerit cum Principibus aut legatis aut senatu. Vnica ferme via est in ea quam tenes amicum habere qui cum tuis fautoribus dicat sperare te non discessurum, certè non querere, quæri forsitan atque rogari; ita si non conueniat, locum non solum tuto retinebit, sed etiam absque suspitione, si conueniant desereres, iuuat multum antediu concludere, tum enim tuto & absque odio & infamia quod si hi te cupiunt & amant facere debent. Omitto nunc quæ per se nota sunt cum quis postulat vt nulla causa necessaria illi fidas, ita nobili negabis tamen torquem & iudici soli petenti tabulas crediti vt i periculum tibi fructus illi nullus, si fidem seruare velit.

CAPVT II.

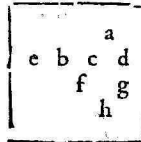
De ordine atq; difficultatibus inuentionis.

TRifariam dicitur, vt de ortu rerum & origine velut quomodo literæ & ex his syllabæ ac dictiones sermo atque huiusmodi de quibus post dicemus: quoniam dictum est iam alio modo, cum quærimus artium originem, de qua alij tractauerunt. Et modum Galenus abundè descripsit: sufficiat addidisse, quòd à finis notitia propter resolutionem finis: Atque in eo argumento conscriptus est à nobis liber de conscribendis libris, nobis autem ad meliora tendentibus, propriè ad scientiarum inuentionem dicendum est vtilitatē quæ quanta sit patet, in qua necessitas continetur. Dicendum est ergo de ordine atque difficultatibus & periculis, ne non omnia confundantur, dabimusq;

I 2 exem

exemplum satis propositæ materiæ congruens. Ergo scientiæ nomen, vt Herophilus etiam in libro qui inductorius medicorum intelligere oportet, pro omni certa notitia quæ nunquam fallit: nam vt rectè author ille aiebat veram scientiam nemo habet, nec ea apud homines habetur. At certa notitia & quæ nunquam fallit, octuplex est. Prima est principiorum, velut quod de quolibet licet dicere, quod est, vel non est, quod omne totum est magis suâ parte. Vocat autem Aristoteles hanc scientiam intellectum. Secunda est transcendentium & communium omnibus: Et sunt plura vt ens verum vnum. Res bonum aliquid & talia quæ tamen intelligendi, & vt ita dicam concipiendi modo differunt. Et de his ac de incorporis, de quibus est alterum sciendi genus, est sapientia quasi magis nota Diis quàm hominibus. Differt primum genus huius ab intellectu, quod ille sit complexorum & euidentis, hic autem simplicium cogitatorum & nobis obscurus: quamuis vt Aristoteles inquit, sit naturæ clarissimus. At secundum genus ab utroque multum differt, scilicet de incorporis: est enim simplicium & obscurus. Quartum est incorporabilium corporum velut de cælo. Quintum de mortalibus, sed quatenus successione & multitudine fiunt perpetua, vt corpora simplicia, animalia, & plantæ. Sextum de his quæ ratione ex rebus separantur non tamen sunt separata, de quibus est mathematica velut aræ & corpora & angulilineæque & numeri & soni & colores & illuminatio & paulò remotior scientia, quæ est de ponderibus. Septimum est de his quæ intellectus fabricat, modoque ratiocinandi, inde xix. species syllogismorum tria genera demonstrationum & rursus quæ ad absurdum deducit diuisio. Definitio resolutio, comparatio. Quatuor dicendi genera per se. Dicitur ab alio materia necessarium simpliciter ex suppositione fortuitum: Decem voces orationum modi quæ affirmat quæ negat: Generalis ex parte & vnus quam vocant singularem, conclusiones præmissæ, contradictoriæ, oppositæ suppositæ, scientiarum genera proprie acceptarum, collectio à singulis quam vocant inductionem: Naturale, Mathematicum, supernaturale: contemplatiua practica. Post dialectica vnique generi propria quæ est modus ipse inueniendi, & est hæc ipsa de qua agimus amplissima sanè pars & penè toto vîsa maior. Demum octauum quod est artium, & constat acceptumque est sensu atque intelligentia velut Architectura, Medicina, Geographia; Nautica; Agricultura, Pyrotechnica, Hydrantica, Pictura plastica, Sculptoria, Chymica, Gymnastica, ὑπὸ νόμῳ, ita fingere liceat atque alia eiusmodi: Neque enim minus certum est in his imò nobis magis quod murus ad perpendicularum erectus, obliquo sit perennior, quàm quod triangulus habet tres an-

gulos duobus rectis æquales: multò autem magis quàm quæ de astris dicuntur & phænomenis seu meteorologicis hæc enim & ars quædam est ex his & nobilis & condendorum musicorum instrumentorum, Itemque alia quæ de duris & ὀγκομαχία. Quid enim certius quàm vt in sonis licet dispari ratione quàm quod ad symmetriam attinent delectant, vt interstitia columnarum arbores ad quincuncem positæ, hoc enim ad agriculturam minime pertinet. Ergo de his omnibus scientiam esse oportet, atque in hæc etiam forsam genere collocabitur quæ de moribus & Reipub. forsitan administratione & ordine atque æconomia traduntur. Pericula autem sunt in omnibus his quoniam vno errore admissò seu falsò principio supposito, (licet non in communibus) vt diximus in his omnia quæ sequuntur falsa sint velut sit in ABCD & sit B falsum, reliqua vera, & sit contrarium BE vt fiat ex AECDF quod ex demòstratis est, necessariò verum dico G ortum ex A B C D falsum esse? fiat enim H ex A C D igitur F fiet ex H & E: at G fiet ex

H & B aliud ergo per communem animi sententiam erit F A G qui ergo dixerit fieri F ex A B C D falsum dicet: contigit autem hoc in octauo scientiæ genere, in quo Gram-

matica & Rhetorica & librum construedorum atque ordinandorum ratio continetur, vt dum adderemus & detraheremus aliqua oppositis numeris librorum, capitulum, paginarum linearumque addiderimus etiam verba post quæ delere aut addere illa oporteret, Accidit autem in hoc, quod anagnosta verba quæ antecederant ad delenda sic vt post ad delenda illorum loco referentur, quoniam sequebantur, ante retulit ad præcedentia. Velut in exemplo dicam quod ad tria præcedentia quæ delenda sint comparata, post dici debent, illa quoniam occultorum comparatione non legendo antecedere videbantur. Ante scripsit vt sic ante verba illa in exemplo dicam, Dele, quod ad tria præcedentia: quo factum est vt omnia confunderentur. Ergo cum iam animo deiectus essem, succurrit Dei lumine consilium pulcherrimum, vt totum illud delerem, scilicet ante in exemplo dicam & relinquerentur solum D. Quod ad tria præcedentia, atque ita remansit tota ratio explicata sola litura nulla adiectione indigens, animaduerti enim sufficere ad locum inueniendum, vt dixi libri numerum, caput ipsum paginam, atque lineam: Ob id modum illum breuiter auferendi addendi commutandique paucis subieci hoc modo, quod vtile fore in similibus non parum esse existimaui, vt essent simul exemplum & auxiliium.

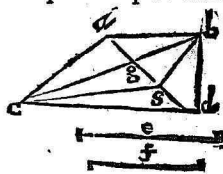
In delendis apposuimus lib. cap. pag. lin. & D. Ideò dele cum initio delendorum & V. quod significat vsque cum vltimis

his verbis delendis. Quæ si in eadem Pag. sint, nihil apposuius, si in alia vel proximè sequente vel etiam longius petita numerum pag. sic sciamus quanta sit litura & facile finem inueniemus. In addendis autem sufficit post illa quatuor adiecisse verba proximè antecedentia cum nota A: nam verborum series tota ascripta est, sin autem commutare pauca velis, sufficit præcedentibus verbis adnotatis ponere L idest lege verba quæ vis legi, & post P idest pro adde quæ verba commutari vis. Demum sed vis addere loco delectorum appositis prius delendis ex prima regula L. idest interponere (scilicet post verba quæ scripsisti ante D. verba illa descripta vt in secunda regula: palam enim est quod Quarta regula composita est ex Prima & secunda quod si in delendis pauca sint verba quæ omnia hic posita sint frustra erit adde- re notam V.

Pulcherrima intentio est, quæ duo complectitur, vnum immortalibus commune scientiam rerum, alterum mortalibus, mutationem, in qua voluptas omnis nostra constituta est. Triplex vero cum sit dicendi, & pertinere ad grammaticos & Poëtas, persuadendi ad Dialecticos & Rhetores, de quibus locupletissimè scripsere Cicero libros duos. Quintilianus breuiter, & Aristoteles in Analectycis, & rerum vel quæ fieri possunt vt artes singularæ, aut sciri vt contemplatiuorum. At de duabus primis non laboro, quod nil æternum nedum diuinum continent: quanquam nil æternum huiusmodi sit aut esse possit, quod in materia contineantur, velut libri, ipsa tamen scientia æterna est: Quapropter vsus tantum erit: & dicendi aut persuadendi quis tam amens, vt quicquam horum immortalia indigere credat. Æterna tamen est inuentio rerum & à Deo profuens. Vnde Deum sapientium r. sapientia fontem & Æternitatem ac immensitatem tum bonitatem appellamus idest horum omnium fontem. Verum cum inuentio medijs etiam ad contemplatiuas disciplinas referatur, erit & eius aliqua vtilitas scire enim vtile aliquid dicimus: cum sit perfectio ipsa animi: At medijs inuentio ad persuasionem pertinet. Appello autem persuasionem scientiam veram etiam demonstrationem, non solum quod demonstratio non excludat persuasionem, sed forruita, sed etiam quia nostra hæc scientia persuasio sit & non omnino certa: At verò vt dici alias Dialectica non tantum complectitur regulas eas generales quæ ab Aristotele propo- sita sunt, sed etiam proprias, quibus inuentio hæc inseruit, sed & à fine resolutionem requirit, vt non multum inuentio contemplatiui & factiui generis inter se differant. Quarta verò impedimenta in singulis non est vt dicam. Primum est à multitudine. Secundum à superfluis. Tertium est ab vsu inuentorum, sub quo ordine contineantur. Quartum à consuetudine eorum, qui inuentis vti debent. Quintum

à demonstratione quod eiusmodi talia sunt nec vlla alia. Sextum à peritia artis, ingenio & amore veritatis dicentis, ac patientia laboris, & vt non sit sophista. Ergo cum habuerimus hominem & sublata fuerint impedimenta, coniecturam de medio querere oportet: ea in contemplatiuis facilius est quam in opificiis aut naturalibus. Tria enim sunt genera factiui: eius quod à natura fit: & contemplatiui, hoc simplex est & secundum quantitatem requirit. Primum etiam propriam, velut vt triangulus tres habeat angulos duobus rectis æqualis sufficit scire, quod extrinsecus sit æqualis oppositis: quod autem ex equa & asino mulus, quod temperatura proxima sit, & amor ineundi ex eo, & tempora gestationis vteri proxima. Quod autem ex ferro & chalcanto æs aut ex Auripygmento & hydrargyrio Auram, quod ignis possit aliquid generare, quod illa possint perfectè misceri, quod conueniant ad illius generationem electio, quæ addenda vltra quantitates, modus, tempus, hæc autem multa plura sunt illis. Et hæc ad experimentum primum, nam si supponatur licebit aliquanto breuis rem cognoscere. Iuuat ergo pariratione in hoc genere vt coniecturam, atque huic saltem vtilis erit tradita à Rhetoribus.

At non videtur coniecturale genus ad huiusmodi vtile, cum sit de probabilibus: verum vt ad necessaria redeam, optimum est in his quætere, vt separemus quæ non sunt propria, & sine quibus tam esse potest quam non esse, & illa abducere. Coniectura autem alia est rei, alia causæ. Et enim propinquitas est indicium & coniectura rei. Sed ad demonstrationem reuertor, sit simul incognitum, quod proposito quouis quadrilatero rectilineo pura

ABCD & diuiso ab angulo ad angulum per lineam CF vt sit BCD in proportione data E ad F dico quod si dicatur AD erit proportio DG ad GA vt E ad F si non sit H G ad GA vt E ad F igitur BHG & ABG & CHG ad CAG vt H G, ad GA quare totius BCH ad ABC vt E ad F, at fuit BCD ad ABC vt E ad F, ex assumpto igitur BCD & BCH sunt æquales partes toti. Hic inuenimus simul quod est & demonstrationem. At si sciamus per mensuras & pondera, quod ita fit vt Archimedes facilis erit intentio. Ergo medium in hoc est diuisio ex eodem, BC enim diuidit ABC. bifariam & ideo omnes trigoni qui sunt super eandem partem, eruntve bases vt etiam super alteram, & ideo erunt proportionales similes atque totum ad totum vt partes lineæ ex hoc reuere- tere ad assumptum.

Dico postmodum quod proportio BCD ad ABD non est vt BC ad AD quia talis esset vbi altitudines essent æquales, sed cum

hoc non præsupponatur, non erit nisi in eo casu. Duo præterea proportionem CDG ad ABG esse veluti quadrilateri DG in E Gad quadrilaterum BG in GA nam CDG ad CGA vt DG ad GA. CGA verò ad ABG vt CG ad GB sed proportio CDG ad ABG componitur ex proportionibus CDG ad ACG. & ACG ad ABG, igitur proportio CDG ad ABG. est composita ex proportionibus DG ad GA & CG ad GB. quod erat probandum. Quare non est vt totius BC ad AD neque partis ad partem nisi in casu & fortuito quod erat probandum.

Nulla autem clariora in huiusmodi exempla quàm in Geometria, quod per formam demonstret & visui subiiciatur, & in hoc præstat Arithmeticis, quanquam ad iudicium firmandum, & ingenium exacuendum, non parum faciat exercitatio in tabulis de sumenda parte vocata proportionali, & potest esse simpla & duplex, quæ difficilior est, rarò autem simul multiplicior exemplum 23. Par. 5. P. piscium ad 24. Par. 37. Par. Tauri sub altitudine Polari Par. 40. P. 46. ergo sub 40. Par. electionis 23. 5. Piscium Par. 50. Teuri 24. 37. Par. 45. Par. 29. differentia. Par. 99. Par. 31. At sub 41. altitudinis piscium punctum 56. 4. Tauri 35. 1. Differentia differentiarum est Par. 0. Par. 34. igitur duc 14. in 34. & diuide per 60. exit 8. Adde ad 30. 50. sient dies dictionis 39. horæ duæ. Id est die 2. Nouembris hora 3. post meridiem 1573. Ergo vt ad rem redeam, has sequuntur naturales inuentiones, quarum initia & species antea sunt notæ, quantitas non cognita, ideo obscuriores. Vtrumque autem horum in supernaturalibus desideratur; in omnibus autem à manifestoribus est inchoandum.

Similiter in castigando quæ perperam scripta sunt, eandem rationem inibimus: sunt enim scopi auferre male posita, errata breuia castigare, addere necessaria, aut valde vtilia, & permutare delendo praua, & bona reponendo. His omnibus seruiunt sex numeri libri & hic ponitur in frontispicio, nec repetitur cum seruiat omnibus capitibus eius capitis ab initio lineæ & hic etiam non repetitur. Sed sæpe seruit multis mutationibus. Tertius numerus est à sinistra ante lineam descendente, & est mutationum quæ sunt in eodem capite, neque enim errores ab initio vsque in finem numero definire volui: ne si cogeret aliquem auferre aut interponere cogeret omnem seriem permutare, quod peperisset magnam confusionem. Quartus est numerus paginarum. Quintus linearum, atque hi omnes præponuntur his quæ mutari debent. Sextus est postponendus, quem opposui, quoniam non seruit nisi primo modo iam delendis vt cum litera extenditur vltra paginam vnã per illum numerum liceat facillè cognitã paginã inuenire verba finis literæ; Et vocantur hi numeri indices scilicet omnes sex.

Et ad compendium vsus sunt quinque literæ loco quinque dictionum D. dele id est quod ab illis verbis delere incipias V. vsque id est ad illa verba vsque quæ sunt in fine literæ L. lege vteris hac nota in secundo modo P. Pro id est lege gratia exempli vinum pro viuum, ita D. seruit. Primo modo A autem adde significat qua vtimur in tertio modo sed D. & A. vtemur in Quinto qui est vt D. id est deleas & A. id est loco eorum Addas.

In primo ergo modo apparet initium literæ per verba quæ post D. subiiciuntur at finis determinatur per verba quæ sunt post V. In tertio ponuntur verba post quæ addenda sunt verba proposita post A, nec requiritur nota V. seu vsque cum verba finis sint ibi ascripta. In quarto autem, qui est compositus ex primo & tertio opponere tres litteras scilicet D. cum verbis initij literæ & V. ad declarandum verba finis literæ & si litera (vt dixi) transierit in aliquam sequentium paginarum vel secundam tertiam, & aliquando ad decimam vel vndecimam, oportet opponere numerum paginæ in quam vltima verba literæ finiuntur post ponere A quod ostendit addenda verba illa omnia loco delectorum scilicet, statim post verba quæ sunt ante prima illa delenda & finis ac tota series est ibi descripta, vsque eo vt intelligamus legenda post illam seriem verba quæ sunt post verba posita post notam V. Et nota quod vt dixi, quando dico gratia exempli in præsentia A. libello quatuor est ac si dicerem post illa verba in præsentia. Adde libello quatuor, & ita poterat addi post vbique sed non feci duabus ex causis. Prima quoniã sine illa nota breuior redditur & clarior additio & contextus. Secunda quoniam oportuisset apponere P. loco post quia meliores sunt literæ dictionibus nã dictiones faciunt contextum, cum enim dico dele aut ac de aut post aut lege aut pro tam potest intelligi, quod sit in textu quàm vt sit nota indicatiua, ergo si apposuisset P. Pro post cum etiam P. significet (vt dixi) post orta fuisset confusio, aut saltem ambiguitas, vel saltem mora & retardatio in castigando, apparet igitur cur tantum literis vsus sim non subiiciam, nunc exempla sufficiunt quæ adduxi in libro castigationum seu disputationum mutationum atque additionum.

CAPVT III.

De Inuentione humana seu civilium negotiorum.

Cum regnum humanum minimum sit cum comparatione naturalis, quod omnia corpora elementaria & cœlestia ambit, quodque latissimè patet, tum diuini quod etiam maius est, & incorporata cuncta complectitur, humanum autem ex solis constat hominibus qui terram inhabitant,

tant, quæ instar puncti est nec illa in totam sed duntaxat superficiem illius: nec totam superficiem cum prope dimidium ambiat mare & tegat: in reliqua medietate tot sint flumina, lacus, stagna, paludes: hinc etiam reliqua pars subiecta perpetuis niuibus pars solis ardoribus & desertis arenarum, ipsius soli tot montes inacces- si, sylvæ inhabitabiles: ob id nil mirum si angustissimi regni præcepta tam multa ob varietatem inconstantiam naturam- que hominum fallacem volens tradere, cogar multiplicibus monitis, difficillimis, atque inuolutis vti, & doctrinam arduam non multis tamen præceptis explicare cuius utilitas nobis atque omnibus non solum ob quotidianum vsum atque frequentem, sed ob præcepta salutaria & res amplissimas, quæ hominum deliberatione subijciuntur, nulli aliorum inferior dici potest. His enim regna, potentia, opes, honores, securitas, voluptates, filiorum educatio, cultus Deorum, sapientia, in- colûmitas, lætitia, benefacta, bonis atque amicis iustæ sceleratorum animaduersiones, cognitio arcanorum ac distributio bonorum auersioque malorum constant, sint modo reliqua ampla clara, lucida late patentia, tuta; procul sunt à nobis dum viuimus: hoc autem vnum reliqua duo amplectitur siquidem mentibus diuinis si- millimum est. In eo deliberatio, præcepta, Imperium, ordo; maiestas, Pompæ gloria, Senatus, ac multitudo rectè disposita, instar Deorum gratulatio. Iubilatio sa- pientia, constantia, uirtutes, dignitas. Ex naturali autem robur, sensus, cursitationes, insidiæ, pugnæ, prælia, artium exercitatio, morbi, dolores, labores, consuetudo cum cæteris animalibus. Mistæ quoque cultus plantarum, domus ædifi- cationes, imò tam propria homini- bus vt nulli alteri regno communia. Velut & fallaciæ & doli ac mendacia: diuina enim sponte improbitate carent, & quia non indigent: naturalia non sunt capacia nisi leuissimarum quarundam ima- ginum velut vulpes. Ergo de his proprium est humanæ solertiæ atque experientiæ pertractare cui titulus est, de ciuili nego- ciatione.

Ergo finis huius triplex, cognoscere quæ non nota sunt, persuadere & dispo- nere, nam quæ disponi debent partim nota sunt, vt quod iustum iniusto, partim dubia velut an magnum bonum cum pe- riculo, an paruum tutum: partim ignota, vt an ille seruabit fidem? At purum no- tum in agendis vix inuenire licet. Horum vtrorumque sunt duo modi diuisio atque compositio seu additio. Vtriusque etiam duplex iterum ratio simplex erit non erit: bonum ne an malum hodie cras: compa- ratiuum melius hoc an illud vel quando erit, quod & velut quantitas scire difficil- limum est. Verum quoniam ponitur, esse aut futurum esse dimidium facti habes: vt non adedò differant: Cumque in om-

nibus supponantur ignota nobis & tot sint quæ nesciuntur quot quæ sciuntur: Et quæ nesciuntur ex duobus constant aut tribus aut pluribus, vt erit ne hoc aut est; vel erit hoc vtile, vel erit ne hoc vti- le mihi? totidem erunt quæ sciri possunt, scilicet duo aut tria, nam quatuor ad tria reducuntur. Cum enim dico erit ne, hoc vtile intelligendum est mihi vel tibi: Rur- sus diuiduntur quæ sita trifariam, an erit, an fuerit, an sit. Et iterum in subiecta. De re, operatione, opinione, similiter quan- titas, locus. Res facilius dignoscuntur: in- de operationes. Obscurissimæ cogitationes operationes à rebus, res ab operationibus, ab vtrisque opinio. Et iuxta mores, bo- nus malus, prudens, stultus, humanus, superbus, iracundus, mitis, avarus, li- beralis, amicus, inimicus, constans, per- uicax, instabilis, perfidus, varius, fide- lis. Inſueta, consueta, gestus, sermones, societas, natura, educatio, habitus causæ, sed plurimum possunt domini & casus. Motus parua dum magna efficit, multa detegit. Inde conuersus indiciorum experi- menta. Est autem media hæc cognitio inter humanas disciplinas velut medendi nauigandi architectandi colendi agros militaris *ὁπρωγία*, picturæ, sculptu- ræ, plasticæ Magiæ lymæ chymicæ sym- iæ. Tria præcipue in his præconi debent indicia, vt persona Domini intimi, con- ditio exempla, finis, quid ad te quanti te faciat. Spes illius potentia solertia as- fiduitas & improbitas æmulorum ac ini- micorum, actiones eius.

Tortores autem sunt vinum, scorta, ira, conuersatio, adulator, pecunia, læti- tia, spes timor appositè iniectus. Ex arti- ficioſis autem nugæ multæ à solerti cum prouocatione, suspicionum mentio, fre- quentare audacter, ex vultu, gestu, verbis, occasionibus: res magna sed non despe- randa. Exploratores amicos vtrique ha- beas causa superior donis atque promissis, si non habes, tertius interponatur in singu- lis triplex periculum fidei solertiæ & ne ab illo decipiantur.

In agendis quæ præponenda sint, neces- saria, Maiora, faciliora, causa aliorum irreparabile, persona, status eius immor- talitas, horum ordinem alias explicatum, quatuor verbis declarabo. Si res moram non dat necessarium inde filij ac irrepara- bile si patia sint: si morem patitur filiorum & irreparabilia inde necessarium vel faciliora. Si patiat maior moram: post magnitudo utilitatis & causa. Respicere oportet, ad personam & statum præsen- tem tuum: comparare autem diuersa ge- nera quantitate conuerso modo se habentia, ad coniecturam sagacem & solertem atque prudentem virum pertinet, scribi non potest.

A persona igitur in cognoscendo (nam tertium genus de quo est ab initio dictum ex duobus simplicibus componitur, hæc ex tribus proximis dictis) vt si Germanus sit:

Exper

Expertus consuetudine longa probatus nobilis, diues, verecundus, timidus, non nugax, nec aleæ nec scortis deditus. Verax à consequentibus nil à solito mutatus, non verbis, gestu, vestitu, ientaculis, alea: Experimenta sermo cum lictoribus, aditus ad prætorem relinques alia incustodita, si mutat deinde vt inuenta gaudet fas est, at callidus: etiam si sine querela tua. Ab arte nauta, caupo, auriga leno musicus mercator vilis, pharmacopola vnguentarij lanij molitores aleatores mercenarij ad tempus. Omnes arti nobili addicti parum lucrantes: qui sectantur castra. Inde repentina interrogatio vultus permutatur in consciis ac facies, si tubat vox, genua tremunt. Subornabis necessarios, socios, scorta. Dno etiam supersunt, causa in deliberando: mento Crassus primum ab Anmano inde Andromacho nullis deuinctis beneficiis deceptus est. Tum maxime mos gentis animaduertendus est. Si enim orientis regem deserit & vindicat rex in tuto es, si non, te non illum decipit. Quinimo leuis tum animaduersio magis suspecta est. Alterum est medium tui amans vir promptus, audax, solers, efficax, expertus, multorum amicorum sagax.

Ne frustra periculum subeas qui requirit non amicus nisi maius committere velit. An tum expedit, si modo non pudet illum, neque te chirographum non de fide illius dubitans sed de casu. In suspicionibus non ad potentiores nisi cum fids aut saltem solus, & inopinate: Diuide negocij rem in minima, & per fideiuflores tracta, personalque publicas si licet atque ita tuto permutabis.

Personarum cognitio maximum est in dijudicando & si necessitas non interponeretur foret hoc vno totum negocium absolutum. Sed ex tot componitur vt difficilis euadat, quapropter cum ad duo redigatur capita & alterum sit planum satis scilicet ipsa necessitas, de reliquo tanquam à principio resumendo disputationem tractandum est. Persona ergo quæ nemini subiecta est, quinque modis deprehenditur: natura, consuetudine, exemplo ratione & casu. Exemplum sub ratione non magis continetur quam hydrargyrium destillatum transeat in aliam materiam. Est enim hydrargyrium ita exempli ratio, ratio non est, sed exemplum. Casus verò plus complectitur solus quam reliqua omnia. Etenim quicquid effugit illa quatuor sub casu comprehenditur. Rursus necessitas duplex à re & à Domino vt sint septem quæ comparanda sunt. Qualitas rei de qua est questio; his ergo mistis tota ratio habetur cognoscendorum seu agendorum; sed quoniam mista trifariam considerari possunt, aut vt mista atque sic confusa & incerta sunt: aut vt simplicia atque sic imperfecta est illorum cognitio, aut vt diuisa & comparata & sic de eis perfecta ha-

betur cognitio. Ergo à persona velut Afer subdolos mendax, fur, solers, fædus, sæuus. Gallus iracundus superbus liberalis fortis hilaris magnificus ingenio valet. Italus ambitiosus & ob id seditiosus. Differt ambitiosus à superbo: his enim stultus est non solum quia sibi honores arripit, sed quia doceri non vult, at ambitiosus affectat. Ambitio ergo pars est virtutis, superbia amentia.

His ergo suppositis ab exemplo diuisionis est inchoandum, ciuitas rebellis vult pacisci cum principe. Diuide & poterit, fontes & suspecti prius cum forrunis abeant. Princeps verò gratiam apud populum reparabit Iustitia Æquitate comitate, liberalitate, annonæ abundantia, sportulis, cænis, ludis. Potentes conciliant magistratus honores commendatio actorum historiae annales, sacerdotia connubia statuae privilegia in stirpem, omnibus autem hæc duo plurimum gratiæ apud multitudinem pariunt, expeditio foris bellica generosa Domi & clementia, exempla quæ ambo Cæsar occupauit & cum his nil mirum Rempub. vbi paciscaris coram homine legibus non subiecto, aut de causa, si labores inuidia: melius est fugam arripere quoniam multipliciter periclitaris: Dolore corporis, Animi, Dolo, contumacia, quid iam tibi victori etiam reliquū est?

Non est viuere sed valere vita.

At in victis provincia ploras.
Compara residuū periculo & iucundè viues.

In vltimo casu (sunt enim quatuor) age vt è re videbitur. Quod si iure agitur, tu tamen nolles te committere: considera personam potentiam quid commodi afferat interitus tuus. Et si liberum habet inaperium. Quo enim liberior est cum seruus solum malefacere possit & potentior, eo periculosus est non ire: ire minus malum. Si differre potes plerumque melius, si in pecuniam permutare ferme semper. Si iustus quoniam timendum sit, si iniustus quoniam sub alio meliora sperare potes si innocens vbi tutum te scias, melius non esse contumacem aut enim superbiam in te vel culpam fateris aut illum arguit iniustitiæ, si filios poposcit minus malum quam te ipsum, si alij tibi supersunt. Tamen si bonus malum te existimat, aut si es cur dabis, si malus ipse, aut ego bonus cur requirit. In huiusmodi consideres curam illius laborem sollicitudinem, quam impendent, si exitialis inimici procuratores fidem coniunctorum ac communium amicorum vt te dedas polliceantur, si spes restat ne dedas, si non nec credas vbi te extincto vindex non superest, si superis confidera, an in illius sint potestate vades, aut eum timeant, nam tunc & polliceri & permittere iniuriam fieri credas. Sed & si languidi animi aut illius intimi argent te, ceteri lentius agunt suspecta res est.

In commutationibus tres sunt differentia legalis ex consuetudine, non in usu, & contra leges. Prima facilis numeratur pecunia trapelita, ille suscipit onus eo redimendi ex pacto aliter pecuniam restituet ubi redimit tamquam emerit. Media cum commutantur captiui vel sub tertio Principe, ad quem illos fide accepta deduxerunt, vel si vnus redimat pecunia: idemque trapelita pollicetur redditurum sub pecunia pacta quam habet captiuum aut persoluturum poenam. Primus modus huius medij seruit Principibus communicandis in Republ: vtrique ex æquo amice cum exiguo & pari comitatu ad eam deduxerint captiuos reges. Alius vt in fluuio communi cõsiniū propriorum aut amicorum aut vnus populi vel regis vtrique ex æquo amici commutatio facta fuerit, æqualibus nauiculis, æqualiter instructis, paribus armis, numero sociorum, nullis missilibus, nullis hastis, nullis thoracibus aut galeis, momento eodem, pari pondere impedimentorum & natura. Nauicula non è regione statuatur sed tamen in communi conspectu; tripliciter autem fit vel sociis captiuorum ex hostibus vicissim aut ante transmissis & senibus aut mulieribus aut partim pueris propriis. Qui modus tutior esse videtur: aut mistis ex vtrisque pariter. Non legalis, fit in communi loco cum Pyratibus & latronibus & cum illis in lucis, illic dispositis custodibus qui procul ex arboribus obseruent venientes. Qui pecunias defert cum socio aduenit post præsidium in equo celeri: ita paribus armis fit commutatio. Aliter in vrbe conueniunt noctu ad locum, ibi si non sint plures, vnus deducit eos in domum, latrones superiores numero armis scientia locorum: redemptores iure publico & ob viciniam: ubi facta est commutatio statim dilabuntur pro opere per angustos colles, conducit plurimum latronibus quod sint laruati vestibus insolitis, & vt socius ex his noui damnatus, tanquam amicus sit intermissus redemptoribus. Alius non legalis: captiuus vult se à iudice pecunia redimere, aut à præfecto emere magistratum, communes amici numerant eam duobus ex intimis illorum, sed fallunt in commoda propria etiam sine teste: aded vt nec Verres à Cicerone de hoc vnquam sugillatus sit. In munere autem publico profitendi præoccupare oportet tanto tempore, vt antequam renuncies cum aliis firmaueris. Et antequam annus exeat tempus illis quibus renuncias superfit, alium querendi, sic bifariam si non sis sollicitus errare cõtingit.

Vt homines ad iniusta negocia & periculosa impellas solum sufficit exemplum memorabile in vita Andrea Daurij de Filisco. Quod si inimicus reconciliatus studeat se tibi iterum familiarem reddere: si honestè potes reijcere, ne admittas: si non, obserua illius naturam, causas inimicitia, & quo in statu res

Tom. X.

sua sint, contra si quis qui vitam sibi seruauerit veneni suspectus fiat, honestè ablega, donec veritas emerferit. Cogitationem de hominum vita statua folium: Et in publicis rebus, aut cum ita efferbuit potentiorum, vmbra: Peracta somnia: magnarum rerum tam exiguas causas, & casus originem esse. Dilatio inuat pleraque commiscere se societatibus fidis, plures vnus, vnus plures: Cresce, inde pugna. Tempora & regiones magnorum malorum medela dicit Hippocrates. Occasionem in agendis ordinem serua & allacritatem qua bonum signum est, & auxilium nihilominus ubi rationi non reluctatur animus præferendum est, si reluctetur potius quid vitandum quam quod deferendum sit, ostendit. Naturalia non vltra procedunt: superstitiosa fallacia: insolita tamen naturæ maximè impetu concedente si possit vtiliter non negligenda.

Literis symbolicis vt in priuata conditione quoniam suspicionem pariunt non probo. Tres modi post primum quem alias exemplo docui, arca plumbea aut terrea sub saxo: qui etiam libris satisfacit. Dispositio ad partem libri velut epistolam Ciceronis, numero verborum tui memorialis respondentem, illa verò intermissa à puero scripta, & carptim licet etiam accommodare numeros & casus & reliqua ex impresso ad manuscriptum, vt etiam sit scombri vt dici solet tunica. Tertius clarior & elegantior, scribe quod cupis quam diligentissimè vt etiam ornate, tum verò à simili vel à contrario immuta verba (vltima ad hoc litera solum sufficit deiecta aut retorta cauda ne hæreas) ubi aptaueris reducem facies sermonem toties vt singula partes eniteant: & sit instar commenti prioris: Ita latebit sensus sine admiratione & vnicuique placebit. (tria enim scribi debent sed duo tantum superesse) lepus enim quia timidus, quærit latebras. Quin etiam ipsas latebras celare cupit ob insitum iuste timorem. Sed ad rem licet Principibus simulare bellum coactis in vrbibus militibus. in agro verò dissimulare: in inuidia cum nobilibus & sine causa tutior est comitas: cum causa & plebe continere se est fastus: cum verbo lapsus fueris, dispositis testibus clam (si putas non libenter auditorum) insinua in eandem sententiam sermonem, & muta dictum: & longius profer explicando. Si dicat non ita primo dixisti? responde imò & tu respondisti (dissimulato eo de quo est quæstio principalis) ita vt fateatur: nam in eo conueneratis.

Publica iniuria vel dedecus eluitur discessu perpetuo à patria: vel si potens euaseris: quorum vtrumque Themistocli contigit: vindicta aut libellis famosis promulgatis: quod togatis solum conuenit. Sed & aliqua sponte obliterantur.

K In

In potentium oppugnatione summis viribus, & blandis verbis repugna & ne à latere vrgeas, odiosum enim & periculosum: gratia Principis, pecunia: silentium, aut de aliis rebus sermonem habe, pugna disparibus armis: si ille amicis stipatoribus potentia palam infultibus & te ipsum petat tu coniunctis iudicio, plebis fauore, sed tamen nec verbis nec iurgiis: clam & perseuerando suos fautores. Amicos & necessarios Iudicis parum propitij, ad te venientes, quamuis impudentia summa & non obscura sit, humanissimè excipe, & læto vultu (si tormenta non accesserint) nilque aliud meditans non sinas te excuti ex pyxide in qua iaces. Ad hoc iuuat non parum in arte obligatoria esse exercitatum, vt si fingas carmifices esse, Xeniola ad ipsum Iudicem mitte, tui prope polliceantur; nam si tuo nomine, videris posse ac nolle, & diffidere. In captiosis interrogationibus vide exemplum Plinij Cæcilij ad Regulum, quæ scripserit de Modesto interroganti, sed ex motacilla anserem fecit, si captiuo tibi respondendi tempus ad deliberationem detur: si amicus iudex breue, poterit enim producere: secus eris tibi impedimento. Sed si inimicus longius, ne sit tibi fraudi, illi excusationi. Excussus Iudicis sententiis, restitutus, amicorum ope, iudicibus tantum tribue quantum è re tua est: nam cum magistratibus & si de honore non agatur rem ab utilitate metiaris. Vbi interrogatis in testimonio periculoso præbe te contumacem: si ille remittat suo malo plectitur, si vrget liber es à culpa. Si non acquiescit dicas cur non hæc ad iudicem aut litigatorem? Quod si minetur: verbis per vim extortis opprime illum vt meretur.

Summum præterea malum est in humanis filius stultus defes tutor pessimus, qui etiam se inimicis patri adiungit, ac sceleratis, qui se astringit soluendis D. coronatis cum pater obierit. Quod si vitio ineptus sit ad continuandam stirpem, nil potes amittere, cui nullum est precium: quod si quid superest lege quantum licet caucto: in cæteris casui sunt dimittenda: qui quædam offert omni expectatione aut studio nostro maiora, meminervisque hoc obturbare non posse felicitatem. Et quoddam in exequendo filius, in impediendo homo. Properea ergo dixi quoddam filiorum generatio est res anceps si rectè se gerant & multiplicentur optima est: si deficient pessima: si prauis sint & oblasi ad succedentia referendum est: Generaliter orbitatis conditio tutior est, sed mutila: præsertim si etiam sit absque nepotibus: Patris felicitas maior, sed minus tuta. Longum esset si vellemus profundius hæc tractare, sapientis est inuenire metam potius quam extendi, plusquam argumento rei conueniat.

Si times capi nec timorem prodere vis, causam metiaris: si mediocri extende te in

foro, dispositis præfidiis: facillè intelliges quid molliantur: inde discedendum à prima vel secunda vice, sed non sint continua: nam forsitan locum præbebis excusationi iudicis, si publica abi, literis simulatis: vt leonina fuga videatur. Similiter si à potentiore classis in loco tuto obsideatur, bis aut ter obscura nocte tota classis se discessuram fingat duabus velocibus præmissis, quarum vni fax in malo præluceat. Si sequuntur in magnum periculum frustra incident: si non, vbi bis aut ter diuersis noctibus eduxeris, obscura nocte enauiga: vbi longius abfueris adijcere lumen aliud tanquam ducem, alioque tendentem præmitte quod tamen succedat primo cum tota classe.

Tum committendus suffragiis eligendus qui timet dedecus cum autem rogatus non rogasti: vel etiam principis gloria te obumbret: qui virtutes tuas afferat: nam sic cecidisse multò plus profuit quàm obtinuisse; vel si ex iudicibus præpotens sibi sit & electio mutabilis. At nunquam præsens eris. Sed si te ablegent noli permittere vt de te periculum faciant, quamobrem quasi consule an expediat vt maneat: in domesticis inter familiares suspicionibus noli plus premere quam premaris: Nec ante: sed obserua vt maiora certius abijcere possis. Item tutius est si diluere queas. Quoddam si diluas, nec acculator emittitur mens est Domini. Abi. Experiri quoque fidem suorum in magnis non absurdum puta: nam si te amarint tanquam cariores facti non te destruent. Si irascantur, non amicos sed dominos amisisse puta. Domini quos natura seruos fecit, amant, nutriunt, vestiunt, libertate peculioque donant, & nihil accipiunt: Tu verò disti & indignantur.

In casu autem odij superiorum (vt ad generalia reuertar) periculum considera tam in noxio quam in innocente. Quod ad causam attinet maiorem in hoc, faciliorem tamen vlscendi ansam in noxio. Idèd rem tribus distingue: à natura viri, à libertate quam nactus est, & à modo quo odit. Forsan enim vt nocentem solum te odit. Si ergo probus time scelus tuum: si priuatum est odium, periculosus in innocenti, vbi libera sit illi facultas: decreuit enim te perdere. Vnde si etiam publica administratio adiuncta sit pessimum est. Quod si non adfit, nec ille per se vlturus iniuriam, minus metuendum de præsentis vltione quam potentia: pauperi æquali proposita ira ac fortitudine. Post tempus autem; & quanto serius, contra, nam pauperi multa interim impedimenta: potenti occasiones bonæ tuendi melius se superuenire solent. Quanquam quæ hominem exponunt iniuriæ magistratum in diuite sint non in paupere opes magnæ maximè nouæ, nec armis nec coniunctis fultæ minus, tamè obnoxius est author filiis ac nepotibus ob nomē, caliditatem & veteres amicos. Inuidia ob gloriā, idèd talibus aut vagandum per orbem vt

vt Galeno Pauloque vel cum coniunctis & amicis firmum in patria sua figere pedem oportet; vt Curtius, qui & ipse paulo minus quam ego Bononiæ ac Romæ confictatus est. Et ob potentis inimicitias. Tum verò sub socio, quàm illo melius est manere. Nam facilius est è confinibus exire, inuenire amicos, equos pecunias, hegemonicos: si æqualem adhibueris diligentiam, ille alter ignorantiam & impotentiam pretendere potest. Inter egregia autem exempla eius qui nostra ætate inuisus ob familiæ nomen Principi vixit satis feliciter, & cum existimatione fuit Antistes Biragus: regnabat enim tum Carolus Quintus Cæsar, sed is extra urbem degebat venationi perpetuo operam dabat quicquid prædæ faceret (erat autem multa.) Cæsarianis purpuratis donabat. Vt sic valitudini voluptati ac securitati simul consulere. Vixit splendide & à negociis semotus, conuiuabatur nonnunquam, sed frequentius excipiebat hospitio, non solum Cæsaris aulicos, sed etiam alios quoscumque præstare dignitate animaduertent. Si Princeps (necdum ipse Cæsar) Cæsarianus aduentaret, occurrebat illi: sed quasi vnus è reliquis. Quod etiam documentum ad alios pertinet, qui nouum Principem expectant, cui se putant esse aut inuisos aut suspectos: sed illis non motis, cum enim duo comparantur alterumque immobile manet, reliquo valde moto, necesse est magnam mutationem inter illos accidere ab illa quæ prius fuerat antea comparatione.

Cum duo amici in graues inimicitias inciderint, aut deserere ambos; aut si diues es, sustenta vtrumque infortunij tempore, & apertè de contentione neutri faueas. Attici vitam considera nostra ætate Camilli Vrsini, Romani. Ergo fouebis omnia præter causam, vxorem filios amicos domesticos, non ambitu non verbis non officij expectatione indigeant. De iniuria vlciscenda quatehuc periculum amoueas, suadeo: ob dolorem nequaquam, nam magis dolebis si volueris vlciscendo dolere, quam si volueris non vlciscendo non dolere. At de exemplo fac alia maiora vltione cum magna necessitate, in magna calamitate ac periculo cogere recurrere ad defensorem; si potens sit periculum est, ne negligat: ne clam oderit: vel causam tuam despiciat: si apud vnum qui gratia valeat, apud illum periclitari ne lentus sit, ne muneribus aduersariorū præpediatur, si res lucro non est, deseret vel fatigatus contumacia inimicorum: si lucro aut omnes volent subodorari prædam vel repugnabunt. Et forsitan gratiofior obtinebit: si pluribus pollicearis, tua disperdes, & cuncti negligit cuius singuli vt rapiant, curā habent. Duo supersunt modi vt potens vir tibi coniunctus, causam tuam & suam agat, tunc admodum sibi fauebit modo causa sit æqua, nec princeps potentior te oderit; secus cogere ad plures refugere, tunc si euaseris & pollicitis premaris, diuide quod in vnum dare proposueras in

illos omnes, hæc regulā seruata, vt serius des celerius ac avidius petenti: ille enim forsitan ne te pede moto iuuat: plura autem pro autoritate quam in negotio habet. Quin etiam si qui non te liberaliter iuuerunt, vbi iniuste permiserint, etiam post oppressum alleuarunt gratuita officia petentibus impendere non teneris. Primum quod antea non tenebaris nec iniuria aliena eis emolumento esse debet: Et quod non par est vt gloriari possint de improbitate. Ne etiā aliis exemplo sit. Sed duo obstant, cum nil deterius contingere possit, his qui aduersabantur. Et si aliud incumbat infortunium. Ergo vide qui pro te pugnaverit huc foue: & per illum certior fies, cui debeat, illos quoque adiuua si rogauerint non suos: apud medicos iacturum excusabis, si non deerit; inimicissimis tanquam amicissimis blandiaris, si boni erunt forsitan rescient, si improbi gloriabuntur de errore nō tuo sed proprio.

Latro eripit pecuniarū dimidium cum possit occidere sponder fidem non accusaturum an debeas seruare? an dignus odio, an amore: in causa priuata non debes accusare, nec dignus est odio, quando à volente euasisti: si vrgearis à prætore, spatium dederis vt subtrahere se possit, vel vt monueris, sed non ita moneas vt maleficiū pro beneficio reperiat. Aliud considerare debes, an misericordiā morus pepercerit, an quod tutius esse credat, quia occultius quam cadauer sanguinolentum in via publica exponere: ideo considerandum quo animo ex te agnosceret, si totam pecuniam abstulit, quibusdam tristius quam vitam eripere. Vbi de animi sententiā sis dubius, certum est in mitiorem partem debere inclinare, hoc enim in vlciscendo præstat, velut in his quæ ad vtilitatem contra in peiora inclinando diuinabis & vtilius ages.

Si ad duos amicos scribere velis vt te adiuent in ea quæ sibi parum decorum aut tutum quisquis illorum existimet, adeo vt soli velint opitulari sed nesciri velint tuam causam illos agere, siue ambobus siue vni scribas, periculum incurtis, scribe igitur magis vt, tu credis amico si non recipit nulla facta mentione, cum literas paratas habeas alteri.

Quæritur deum cuius habere debeas magis rationem apici an patriæ? Amici in adiuvando: nam ille non habet auxiliares & plus debebis. At ne obis, maiorem habeto patricæ rationem quoniam pluribus obesses, ita panē dato amico forsitan illum seruabis in vita: diuiso in plebem neminem. Si quis mittat epistolam domum tuam quasi ad Principem directam contra te, aut foribus inserat, restitues Principi ne in crimen læsæ maiestatis incidas, præfatus à quo, & cuius causa mitti existimes: rogans vt non sinat impunitam tantam audaciam sceleri coniunctam atque id prædicens, nisi vlciscatur, futurum vt nullus admoneat coniurationis in eum cogitæ: hoc mihi aliquando contigit, consilium stultum inuentori: graue illi contra quæ fit: